

1. Bitwa gorlicka:

Na początku wojny nastąpiła ofensywa rosyjska na Galicję. Wojska rosyjskie wkroczyły tu już w sierpniu 1914 roku. Ich ofensywa została jednak zatrzymana pod koniec roku w bitwie pod Krakowem i Limanową. Na początku 1915 roku, na froncie wschodnim (od Bałtyku po Karpaty) front praktycznie zastygł. Był to początek tzw. wojny pozycyjnej. Do końca kwietnia 1915 roku wojska Austro-Węgierskie uszczupliły się o 1.471.776 ludzi. Jednak straty wojsk rosyjskich były jeszcze większe i wynosiły ok. 2,5mln ludzi. Dnia 2 maja wojska Trójprzymierza przystąpiły do ataku pod dowództwem gen. - por. Mackenesa. W tym dniu wojska Trójprzymierza przesunęły front o 6-10 km. W dniach 2-3 maja żołnierze walczyli w Olszynach. W następnych dniach kontynuowano ofensywę. Za koniec Operacji Gorlickiej przyjmuje się zdobycie stolicy Galicji - Lwowa 22 VI.



Autor: By Mimi-chan (Own work) [CC BY-SA 3.0 (<http://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0>)], via Wikimedia Commons

Rekonstrukcja bitwy gorlickiej - Austriacy.



Autor: Mimi-chan (Praca własna) [CC BY-SA 3.0 (<http://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/>)], Wikimedia Commons

Rekonstrukcja bitwy gorlickiej - Węgrzy

2. Historia cmentarzy do I Wojny Światowej:

Do schyłku XIX wieku poległych w walce grzebano zazwyczaj w mogiłach zbiorowych na polu bitwy, upamiętnionych np. wielkimi kopcami. Indywidualne pochówki, często w pobliskich kościołach, należały do osób znacniejszych.

Jednak już w czasie wojen napoleońskich, poległych upamiętniano różnymi pomnikami, na których często umieszczano nazwiska poległych. Były to nadal upamiętnienia zbiorowe, obejmujące niekiedy nawet tysiące nazwisk. Indywidualne pochówki poległych zdarzały się coraz częściej, które znajdowały się na cmentarzach przyszpitalnych.

Idea czczenia konkretnych ludzi, poległych na polu bitwy, zaczynała wraz z biegiem czasu coraz bardziej dominować. Niezwykłym zdarzeniem stały się zindywidualizowane pochówki w USA z lat wojny secesyjnej na specjalnie wydzielonych w tym celu cmentarzach. Za początek cmentarnictwa wojennego można uznać dzień założenia cmentarza Arlington w USA – 15 maja 1864 roku.

Opieka nad poległymi, ich identyfikacja, pochówek i pielęgnacja grobu powoli przechodziły oficjalnie w gestię państwa.



Cmentarz Narodowy w Arlington

3. Cmentarze w Galicji podczas I Wojny Światowej:

I Wojna Światowa, ze swym ogromem ofiar wykazała, że państwa uczestniczące w tej wojnie, były początkowo nieprzygotowane do zorganizowanego zajęcia się tak ogromną liczbą poległych. Pierwsze prowizoryczne cmentarze powstały na terenach frontowych jeszcze w trakcie działań zbrojnych. Tymczasowymi pochówkami zajmowali się sami żołnierze, doraźnie powoływane służby wojskowe, władze cywilne, parafie i miejscowa ludność. Przyfrontowe groby często znajdowały się w pobliżu domów i ujęć wody pitnej. Taka sytuacja w dłuższym okresie mogła grozić wybuchem epidemii. Początkowo, sprawy pochówków i identyfikacja zmarłych nie były skoordynowane ani scentralizowane.

Pierwszeństwo stworzenia nowoczesnej organizacji grobownictwa wojennego, zajmującej się zarówno inwentaryzacją poległych i ich grobów, jak i urządzaniem zaprojektowanych przez artystów cmentarzy, przypada najprawdopodobniej Austro-Węgrom. W grudniu 1915 roku, zarządzeniem Ministerstwa Wojny Austro-Węgier, utworzono tzw. Kriegsgraber Abteilung (9 Wydział Grobów Wojennych), który został wyposażony wkrótce w ogromne środki finansowe i materiałowe, będące niezbędne dla realizacji tak ambitnego zadania. Prace posuwały się bardzo szybko - w ciągu kilku miesięcy w zachodniej Galicji było gotowych 378 cmentarzy polowych.

Przyjęto zasadę o równoprawnym traktowaniu grobów żołnierzy własnej armii jak i wrogiej, z prawem do wieczystej pamięci oraz pomnika. Było to dowodem wielkiego humanitaryzmu tej instytucji podczas tak brutalnej wojny.

Ponadto, opieka państwa na grobem poległego żołnierza, który w monarchii austro-węgierskiej mógł być przedstawicielem jednego z wielu tworzących ją narodów, miała wzmacniać poczucie przynależności do Monarchii jako do wielkiej rodziny. Cmentarze miały za zadanie wyrażać wdzięczność poległym obrońcom ojczyzny oraz szacunek dla każdej z ofiar wojny. Nadto, budowanie cmentarzy przez Austro-Węgry miały ukazać wyższość moralną nad Rosją.

Wydziałowi podlegały inspekcje Grobów Wojennych zorganizowane przy Komendanturach Wojskowych Korpusów. Teren Galicji podzielony został na trzy obszary z głównymi ośrodkami w Krakowie, Przemyślu i Lwowie, z oddzielnymi Oddziałami Grobów Wojennych dla każdej strefy.

Dowódcą krakowskiego oddziału został **major Rudolf Broch**; na terenie oddziału godny pochówek miał

objąć 89.098 żołnierskich zwłok.

4. Projektowanie cmentarzy w Galicji (ogólna charakterystyka).

Cmentarze projektowane były jako indywidualnie rozwiązane założenia. Budowano je tam, gdzie ginęli żołnierze walczących armii - austriackiej, węgierskiej, niemieckiej i rosyjskiej. Architekci zwracali baczna uwagę na ich usytuowanie w krajobrazie, szukając w miarę możliwości miejsc widocznych z dala, pięknie położonych. Lokalizowano je więc na górskich grzbietach i szczytach, przy drogach. Zamierzano również w ten sposób uczcić poległych, odwdziżyć się w imieniu społeczeństwa poległym obrońcom i oswobodzicielom. Jak też dać satysfakcję ich bliskim, odwiedzającym owe groby.

Cały teren Galicji Zachodniej podzielono na XI okręgów cmentarnych, w tym okręg Łużna, który objął ostatecznie 27 cmentarzy, ponumerowanych od 112 do 125 i od 131 do 143, wśród nich cmentarz w Olszynach. Był to teren największych walk o przełamanie frontu rosyjskiego w dniach 1 -3 maja 1915 r.

Pierwszym kierownikiem artystycznym i głównym projektantem większości cmentarzy w tym okręgu był Polak Jan Szczepkowski (1878-1964), porucznik pospolitego ruszenia. Cmentarze projektowane przez Jana Szczepkowskiego są bardzo zróżnicowane, od skromnych drewnianych cmentarzy po monumentalne budowle.

Głównym budulcem był kamień i beton, drewno w małych ilościach. Ulubionymi motywami Szczepkowskiego były bardzo często spotykane w tym okręgu masywne bramy oraz wysokie krzyże żelazne i betonowe na postumencie, umiejscowione w tylnej ścianie cmentarzy jako pomnik. Ów architekt zaprojektował również cmentarz wojenny w Olszynach.

5. Cmentarz Wojenny nr 113 w Olszynach:

a) Położenie



Panorama z cmentarza

Cmentarz wojenny w Olszynach znajduje się w centrum wsi, graniczy bezpośrednio z cmentarzem parafialnym. Został założony na planie prostokąta i jest ogrodzony kamiennymi słupami, które są połączone płotem z podwójnych żelaznych drabinek. Główne wejście na cmentarz stanowi potężna kamienna brama w formie półkoliście sklepionej arkady, zwieńczona kamiennym krzyżem łacińskim. Drugie, skromne wejście, zlokalizowano od cmentarza parafialnego. Jego powierzchnia wynosi około 900 metrów kwadratowych



Brama cmentarzu

b) Wygląd

Na cmentarzu zaprojektowany przez Jana Szczepkowskiego pochowano 70 Austriaków 20 Niemców i 82 Rosjan – na tabliczkach występuje dużo nazwisk o polskim brzmieniu. Żołnierze polegli podczas walk na bagnety 2 i 3 maja 1915 r. oraz na skutek ostrzeliwań artyleryjskich. Mogiły ustawiono w sześciu równoległych rzędach. Na nich rozmieszczono nagrobki w formie niskich, zakończonych dwuspadowo steli, z umieszczonymi po bokach betonowymi blokami. Na licach steli umieszczone są żeliwne krzyże i tabliczka inskrypcyjna.

c) Groby i stele nagrobne



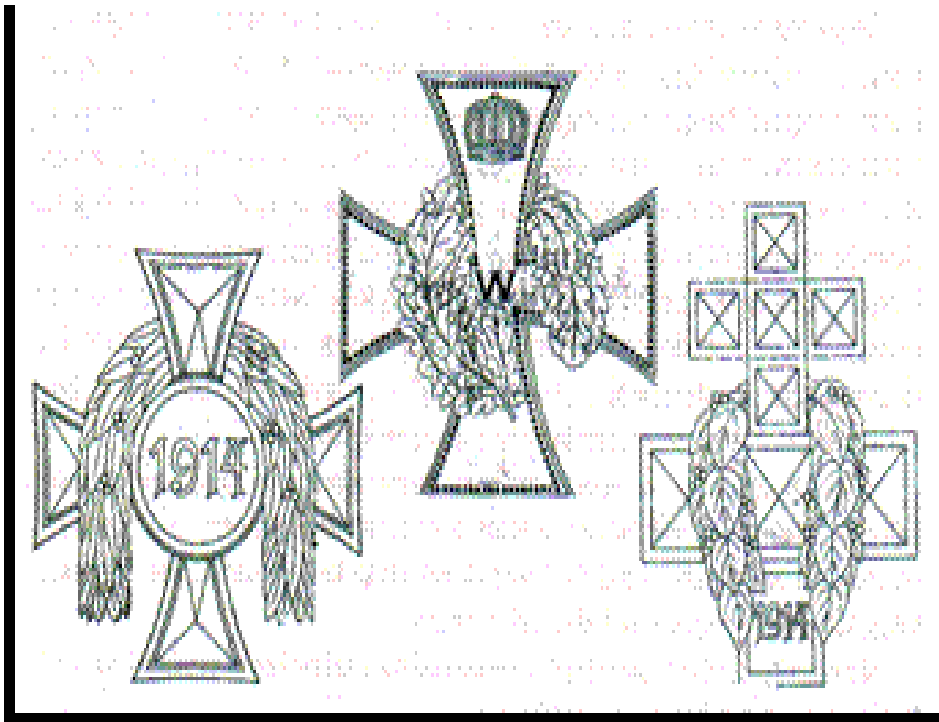
Grób „pojedynczy”



Grób „podwójny”

Na stelach wyróżnić można trzy rodzaje krzyży żeliwnych autorstwa Gustava Ludwiga. Artysta stworzył po trzy typy takich krzyży na mogiły pojedyncze i trzy typy na mogiły masowe. Dla żołnierzy armii austro-węgierskiej powstały trzy wersje w formie krzyża okolonego girlandą liści laurowych. W zależności od roku śmierci na środkowej okrągłej tarczy wypisana była data 1914 lub 1915. Czasem na krzyżach tych nie było daty. Swym kształtem nawiązywały one do austro-węgierskiego odznaczenia - Krzyża Zasługi Wojskowej, przy czym liście laurowe symbolizują chwałę należną zwycięzcom. Postawienie takiego krzyża na nagrobku było także symbolicznym, pośmiertnym odznaczeniem żołnierzy za zasługi na polu chwały i oddane Ojczyźnie życie.

Krzyż przeznaczony dla żołnierzy niemieckich miał również podobną formę tylko tyle, że bez środkowego, okrągłego pola. Na jego podstawie widniała data 1914 lub 1915 (czasem jej jednak nie było), na górnym ramieniu korona cesarska, a w środku litera W (od imienia cesarza Wilhelma). Krzyż ten okolony był gałązką liści dębowych, które symbolizowały męstwo, jak i nieśmiertelność. Dąb od wieków uważany był za święte drzewo Germanów, był oznaką bohaterstwa, męstwa i niezłomności. Ta forma krzyża nawiązywała do najwyższego odznaczenia niemieckiego - Eisernen Kreuz - Żelaznego Krzyża.

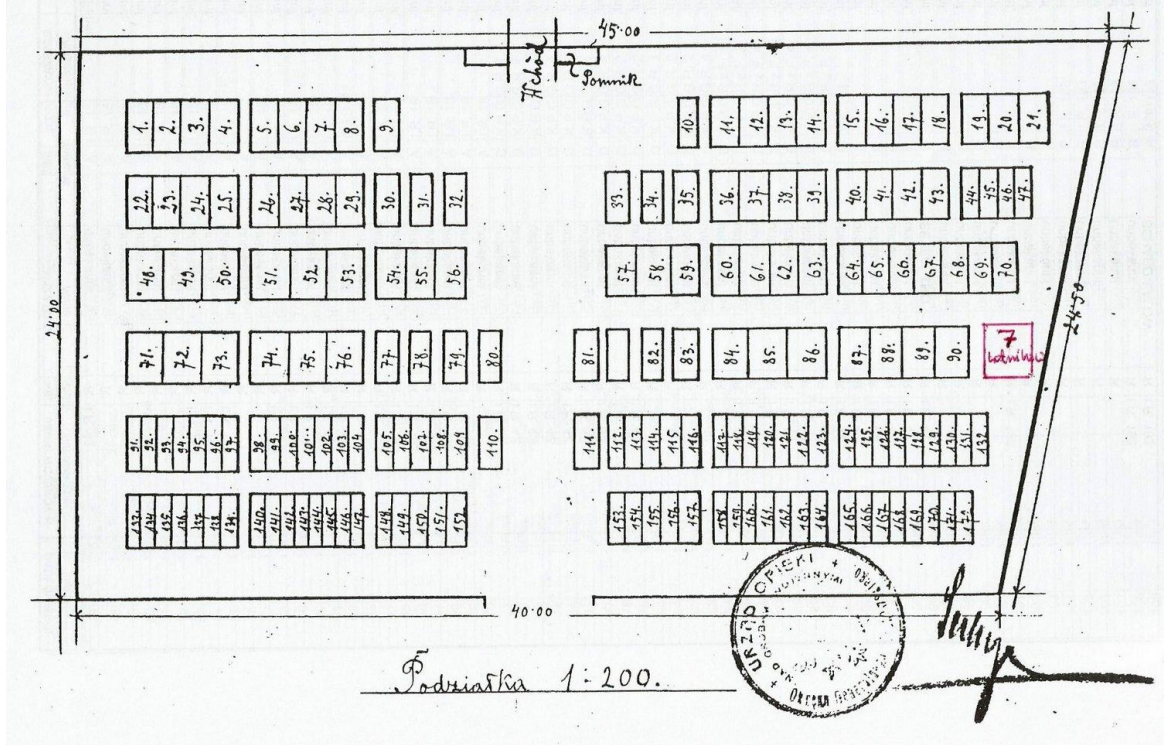


Krzyże żelazne znajdujące się na stelach (kolejno od lewej): dla żołnierzy armii austro-węgierskiej, niemieckiej i rosyjskiej.

Groby Rosjan zaznaczono podwójnym, nawiązującym do prawosławnego, krzyżem ozdobionym siatką geometrycznego wypukłego wzoru z kwadratów i trójkątów oraz girlandą liści lipowych z zawiązkami owoców. Niektórzy sądzą, że na rosyjskim krzyżu widnieje bluszcz lub dławisz. Była to znana dla budowniczych grobów roślina, ponieważ sadzono ją dla ozdoby cmentarzy wojennych. Obydwie rośliny, podobnie jak lipa, symbolizują nieśmiertelność, odradzanie się. Użycie dławisza może mieć jeszcze inną symbolikę. Dławisz, wspinając się na drzewa i oplatając je, potrafi w końcu uśmiercić, zadławić. Śmiercionośna siła dławisza, jeśli to on przedstawiony jest na "rosyjskim" krzyżu, w sposób symboliczny odwoływać się może do zaciętej, dławiącej siły podejmowanej przez nich walki. Krzyże te występowały w wersjach z datą 1914 lub bez daty. Pochówek lotników liberatora z Olszyn.

W 1944 roku na cmentarzu pochowano lotników polskich z 1586 Polskiej Eskadry Specjalnego Przeznaczenia, którzy w nocy z 16 na 17 sierpnia 1944 zginęli w Olszynach w zestrzelonym przez Niemców samolocie Liberator B-24. Dwa dni po katastrofie, miejscowa ludność pozbiierała porozrywane i popalone części ciała, które w dwóch trumnach pochowano na cmentarzu wojennym w Olszynach. Po II Wojnie Światowej, w październiku 1948 r., szczątki poległych lotników ekshumowano na brytyjski cmentarz wojskowy w Krakowie.

Cmentarz wojenny №113. w Okaszynach.



Plan cmentarza z miejscem pochówku lotników

d) Remont cmentarza



Widok cmentarza przed remontem...



...i po





www.sekowa.info

Cmentarz w Olszynach został wyremontowany w latach 2013- 2014. Jesienią 2013 r. odnowione zostały wszystkie nagrobki, które zaopatrzone w krzyże i tabliczki. Ogródzenie zostało wykonane wiosną 2014 roku. Koszty remontu zostały pokryte z budżetu państwa – ze środków Wojewody Małopolskiego.

Wykorzystano informacje z następujących publikacji:

- Internetowa baza „*Groby wojenne na terenie Małopolski*” Małopolskiego Urzędu Wojewódzkiego: <http://grobywojenne.malopolska.uw.gov.pl/pl-PL/Home/Obiekt/867>
- Tokarz Bartłomiej, „*Symbolika zachodniogalicyskich cmentarzy wojennych*”, fragment pracy magisterskiej opublikowany na stronie internetowej <http://www.beskid-niski.pl/index.php?pos=/obiekt/cmentarze/symbolika>
- Sawicki Marek, „Program prac konserwatorskich dla cmentarza wojskowego z czasów I wojny światowej nr 123 na wzgórzu Pustki w Łużnej”, Kraków 2012, <http://bip.malopolska.pl/pobierz/965810.html>
- Alfred Ryndak, „*Strona wsi Olszyny gmina Rzepiennik Strzyżewski, historia, zabytki, pomniki, inwestycje*”, Zabytki i pomniki, http://www.olszyny.info.pl/articles.php?article_id=5
- „Sękowa – znaszli ten kraj, serwis historyczno-turystyczny”: „*Katastrofa lotnicza w Olszynach*”, <http://www.sekowa.info/>
- „Sękowa – znaszli ten kraj, serwis historyczno-turystyczny”: „*Olszyny – cmentarz wojenny nr 113*”, <http://www.sekowa.info/index.php?go=17&id1=1&ido=269>
- Schubert Jan, „*Służby grobownicze armii austro-węgierskiej, niemieckiej i rosyjskiej w czasie I wojny światowej (1915–1918)*”, Repozytorium Politechniki Krakowskiej, <https://suw.biblos.pk.edu.pl/resourceDetailsRPK&rlid=5396>
- Affek-Bujalska Barbara, „*Podstawy prawne ochrony cmentarzy*”, [w:] *Ochrona cmentarzy zabytkowych* : materiały szkoleniowe pracowników Państwowej Służby Ochrony Zabytków oraz materiały z konferencji Organizacja lapidariów cmentarnych Żagań-Koźuchów 20-23 czerwca 1993, treść artykułu za: <http://cmentarium.sowa.website.pl/Cmentarze/CmOchrona1.html>
- *Ilustracja 1: Ilustracja 1: Żelazne krzyże projektu Ludwiga na mogiły pojedyncze. Autor: Bartłomiej*

Tokarz, <http://www.beskid-niski.pl/index.php?pos=/galeria&ID=3092>

Wszystkie ZDJĘCIA, a także plan cmentarza pochodzą ze strony <http://www.sekowa.info/>

Dziękuję Panu Adamowi Kaczmarowskiemu za pomoc w przygotowaniu informacji na ten temat, a także Panu Aleksandrowi Gucwie za udostępnienie zdjęci, a także planu cmentarza.